

egyéni értelmezésben szereplő idegen szavak gubanca födi el a jelentést. A *kétfejű fenevad* című Weöres-drámáról olvassuk: „A sors nyomvonalába nem bír visszatérni a kaland, de folyton metszi ezt a részegen imbolygó keréknyom. A kerékpár hátsó kereke, mikor nyolcas van benne, az cifrázza így az első kerék nyomvonalát.” Pompás, találó, szemléletes kép, kissé talán frivol, de illik Weöres költészetéhez. Sajnos, az ilyen ráatalálások fordulnak elő kisebb számban. Amikor Várkonyi kritikát írt Weöres egyik korai kötetéről, a költő levélben a következőket válaszolta: „Hogy az ókultúrák eszkatalogikusak-e, ehhez, sajnos, csak akkor szólhatok hozzá, ha megírod nekem, mi az az eszk. — stb.” Amit itt a költő Várkonyinak ír, gyakran Bata Imrétől is megkérdezhetné az olvasó. Például mi az a „geocentrikus, antropomorf világkép episztemológiai távlata”? De nemcsak az idegen szavak mértéktelen halmozására gondolunk. Bata az egyéni szóalkotásnak ezeket a formáit is kedveli: megkülönbözik, fölérzi, megképzik, megérezkít, ízelődés, világvalóság, életállapot, léthelyzet, létösszefüggés, léttávlát, különlet, létteljesség...

Igen nagy hiba volna, ha akár a könyv tudatosan vállalt, szükségszerű hiányai, akár a befogadást nehezítő, egyéni stílusa miatt az olvasó kedve szegetten Bata Imre vállalkozását figyelmen kívül hagyná. Ahogy ő sem kezdett polémiát mások Weöres-képével, az ő értelmezését is tegyük oda Tamás Attila könyve és mások tanulmányai mellé. Versértelmezései és a Weöres-líra motívumvilágának fölfejtésében elért eredményei a jövőben is megkerülhetetlenek. S adott elég indítást, hagyott nyitva elég utat, s e líra is elég gazdag ahhoz, hogy további vállalkozások szülessenek a kortárs magyar költészet egyik legnagyobb teljesítménye megközelítésére. (*Magvető.*)

TÜSKÉS TIBOR

Jung Károly: Az emberélet fordulói

GOMBOSI NÉPSZOKÁSOK

A Vajdaság a török hódoltság után frissen benépesedett táj, amelynek néprajzi képe máig színes és változatos, hiszen földjén magyarok, szerbek, bunyevácok, soka-cok, ruszinok, szlovákok, németek élnek egymás mellett. A nyelvi és szellemi autonómia készsége, a hagyomány őrzése valamennyiükben igen eleven. Ez lehetővé teszi azután mindenik népcsoportnak a helyi önismeret vizsgálatát, a népnyelv, helytörténet, népszokások kutatásának bontakozását is.

A vajdasági magyar néprajzi szakkutatás az utóbbi időkben számos forrás értékű munkával örvendeztetett meg bennünket, így legújabbán Jung Károly, az újvidéki egyetem magisztere *Az emberélet fordulói* címen szülőfalujának, Gombosnak népszokásairól írt terjedelmes monográfiával.

Az emberélet gombosi hagyományvilága tárul elénk könyvében olyan rendszeres, körültekintő előadásban, minden mozzanatot szemügyre véve, amilyenek szakirodalmunkban kevés mása akad.

A születés és csecsemőkor dokumentációja helyi sajátosságaival, babona és költészet, mágia és okosság színes változatosságának érzékeltetésével, az új életnek föl-tétlen paraszti tiszteletével, az orvosi és szociológiai szempontok kiemelésével hivatott kutatóra vall. Ez a világkép még tele van emberi archaizmusokkal, az élet és egészség szimbolikus felfogásával, hiszen az emberi szellemnek ebben a tartományában a racionális orvostudomány, gondozás és felvilágosítás hatása még napjainkban sem egyetemes.

Igen tanulságos, amit a komaság régebbi szigorú, szinte hierarchikus rendjéről olvashatunk. Arról a helytállásról, amely a komát a család nehéz, válságos körülményei, kényszerűségei között, a nagy életfordulókon kötelezi. Arról a kölcsönösségről, amely a komatársakat, komaasszonyokat a testvérnél is szorosabban összefűzte.

A házassággal és lakodalommal kapcsolatban igen helyesen mondja a szerző, hogy éppen a lakodalom „színjátéki elemekben gazdag szokásai” mindig hálás témái voltak a leíró néprajzi vizsgálódásoknak, de inkább legtöbbször csak felületen: vőfélyrigmusok, vacsoraköszöntők, menyasszonytánc bemutatására szorítkoztak. A leglényegesebb mozzanatok megörökítésére alig-alig került sor. Ezeket a szerző dicséretes buzgalommal föltárja.

Megismerteti velünk a párválasztás helyi útját, praktikáit, mindenütt gondosan rámutatván arra a lassú, de föltartóztathatatlan bomlási folyamatra, amely egy új társadalmi képlet megformálódásához vezet. A parasztélet közösségi ereje, endogám készsége megy veszendőbe, amelyet a nehezen születő modern emberi személyiség erkölcsi habitusa és autonómiája még nem tudott felváltani: a házasság és család megkövetelt emberi hűségét, erőpróbáit új módon vállalni.

Mindenesetre Jungnak sikerül a gombosi lakodalom hagyományaiból sok színes, naiv szépségű mozzanatot megörökítenie. Így feltűnő a lakodalmi virágként viselt rozmaringdísz, amely az ország több vidékén még járja: a múlhatatlan szeretet, szerelem szakrális eredetű szimbóluma. Az esküvő végén a pap udvarán a násznép eljárja a paptáncot. Ez még középkori hagyomány.

Gondos, részletező előadásban ismerjük meg a halál és temetés gombosi hagyományrendjét. Nyilvánvaló, hogy a tradicionális európai, benne a paraszti világnépek ez az ünnepélyes eleme nem múlik el egykönnyen. A halottért való harangozásnak szép leírása fölveti bennünk a falusi harangszó missziójának megörökítését is. Archaikus hagyomány a nagylány- és legényhalottnak virágkoronával való ellátása. Ez is még középkori szemlélet és gyakorlat maradványa: a fiatal halott a mennyország jegyese. Sajátságos az öngyilkosok és vadházások búcsúztatása, amelyet pap híján egy jó hangú falubeli végez: ehhez a tisztességhez neki is joga van. A halotti tor a faluban még él. Jellemző, hogy a keresztgyerek három vasárnap meggyászolja keresztzsüleit. Erről jó lett volna többet is tudnunk.

Jung Károly fő érdeme a fáradhatatlan, minden, néha jelentéktelennek látszó mozzanatokot is megragadó anyaggyűjtés, ami természetesen tiszteletadást és értékelést is jelent. Alig jelent még meg magyar nyelven az emberi életútról ilyen jeles néprajzi feldolgozás.

Könyve a magyar parasztságot: társadalmat és kultúrát egy faluképen keresztül a változás, átmenet, halál és születés vajúdásaiban, erőfeszítéseiben mutatja be. Feladatát hatalmas irodalmi készültséggel, alig növelhető anyagismerettel, kritikai készséggel oldotta meg. Könyve a mai magyarságismeret értékes, követésre méltó dokumentuma. (*Forum*.)

BÁLINT SÁNDOR